

ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ В УКРАЇНІ

ДЕДІКОВ О. І.

УДК 338.24.021.8

Дедіков О. І. Про співвідношення внутрішніх і зовнішніх чинників у фінансово-економічних процесах в Україні

Викладено коло питань, які визначають сучасний стан економічного розвитку України. Окреслені основні фактори впливу на стан розвитку господарства; рушійні сили трансформаційних перетворень в економіці країни; проблеми, які виникають у процесі проведення структурних реформ та ін. Економічні очікування у нинішніх умовах України досить обережні. Саме тому вкрай важливого значення набуває аналіз важелів впливу на зростання обсягів виробництва, зрушення у структурі господарства, у результаті політики, яка проводиться у державі. Перспективи розвитку народного господарства України покращуються, але шлях до прогресивних перетворень залишається вкрай складним. При цьому економічна активність суб'єктів господарювання в Україні, після падіння темпів розвитку у 2008 – 2009 рр., буде відновлюватись поступово. Такий стан справ обумовлений низькою конкурентоспроможністю народного господарства, а також затримкою у проведенні структурних реформ. До того ж, господарство країни вкрай залежне від цін на енергоресурси. Українські виробники генерують низьку частку доданої вартості, а негативний інвестиційний клімат не дозволяє сподіватись на значне збільшення обсягів інвестування і зростання, внаслідок цього, темпів виробництва. Виходячи з цього України, з метою підвищення конкурентоспроможності власної економіки, слід активізувати систему заходів, обумовлених дією, перш за все, внутрішніх чинників, спрямованих на зростання експорторієнтованих виробництв, розвиток внутрішнього ринку, посилення дії заходів, мотивуючих збільшення обсягів інвестування ресурсів у виробництво і т. ін.

Ключові слова: виробництво, економічне зростання, фактори зростання, структурні реформи, економічні очікування, економічна активність, конкурентоспроможність, інвестування.

Рис.: 6. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 17.

Дедіков Олександр Іванович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічного аналізу і фінансів, Національний гірничий університет (пр. К. Маркса, 19, Дніпропетровськ, 49027, Україна)

E-mail: alide@ukr.net

УДК 338.24.021.8

UDC 338.24.021.8

Дедіков А. И. Про соотношение внутренних и внешних факторов в финансово-экономических процессах в Украине

Dedikov O. I. On Correlation of Internal and External Factors in Financial and Economic Processes in Ukraine

Изложены вопросы, определяющие современное экономическое развитие Украины. Обозначены основные факторы влияния на состояние развития хозяйства; движущие силы трансформационных изменений в экономике страны; проблемы, возникающие в процессе проведения структурных реформ и др. Экономические ожидания в нынешних условиях Украины достаточно осторожны. Потому крайне значимым становится анализ рычагов влияния на рост объемов производства, изменения в структуре хозяйства в результате политики, проводимой государством. Перспективы развития народного хозяйства Украины улучшаются, но путь к прогрессивным преобразованиям остается сложным. При этом экономическая активность предприятий в Украине, после падения темпов развития в 2008 – 2009 гг., будет восстанавливаться постепенно. Такое положение дел обусловлено низкой конкурентоспособностью народного хозяйства, а также задержкой в проведении структурных реформ. К тому же, хозяйство страны крайне зависимо от цен на энергоресурсы. Украинские производители генерируют низкую часть добавленной стоимости, а негативный инвестиционный климат не позволяет надеяться на значительное увеличение объемов инвестирования и, вследствие этого, на стремительный рост темпов производства. Исходя из этого Украине, с целью повышения конкурентоспособности собственной экономики, необходимо активизировать систему стимулов, которые обуславливают, в первую очередь, действие внутренних факторов, направленных на рост экспорториентированных отраслей производства, развитие внутреннего рынка, усиление действия мероприятий, мотивирующих увеличение объемов вложения средств в производство и др.

The article states issues that determine modern economic development of Ukraine. It marks main factors of influence upon the state of economic development; driving forces of transformational changes in the country economy; problems that arise in the process of carrying out structural reforms, etc. Economic expectations in modern Ukraine are quite cautious. That is why analysis of factors that influence growth of production volumes and changes in agriculture in the result of the policy of the state is of special importance. Prospects of development of economy in Ukraine are improved, but the road to progressive transformations still stays difficult. Moreover, economic activity of companies in Ukraine will be restored gradually after drop of the rate of development in 2008 – 2009. Such a situation is justified with low competitiveness of economy and also delay in conducting structural reforms. Besides, economy of the country is highly dependent on energy prices. Ukrainian producers generate a low part of added value and the negative investment climate does not allow hoping for significant increase of volumes of investments and, as a result, fast growth of production rates. Due to this, Ukraine needs to activate the system of incentives, which justify, first of all, action of internal factors with the purpose of increase of competitiveness of the Ukrainian economy, growth, first of all, of export-oriented branches of industry, development of the internal market, strengthening of impact of measures directed at increase of volume of investment of funds into production, etc.

Key words: production, economic growth, growth factors, structural reforms, economic expectations, economic activity, competitiveness, investment.

Pic.: 6. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 17.

Ключевые слова: производство, экономический рост, факторы роста, структурные реформы, экономические ожидания, экономическая активность, конкурентоспособность, инвестирование.

Рис.: 6. **Табл.:** 2. **Библ.:** 17.

Дедіков Олександр Іванович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічного аналізу і фінансів, Національний гірничий університет (пр. К. Маркса, 19, Дніпропетровськ, 49027, Україна)

E-mail: alide@ukr.net

Dedikov Oleksii I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Analysis and Finance, National Mining University (pr. K. Marksa, 19, Dnipropetrovsk, 49027, Ukraine)
E-mail: alide@ukr.net

Дослідженню особливостей проведення економічних перетворень в Україні і пов'язаним з цим проблемами присвячено багато робіт як зарубіжних, так і вітчизняних авторів [1 – 8]. Огляд і аналіз публікацій дозволив дати оцінку їх внеску в розв'язання багатоглибких проблем сучасного соціально-економічного розвитку, економічної та фінансової політики України. У них детально викладено: основні чинники впливу на стан розвитку економіки, фінансової системи, формування джерел фінансових ресурсів суб'єктів господарювання і державного сектора економіки, принципи нинішньої стратегії економічного зростання, методики розробки інвестиційних планів і проектів, характеристики важелів, які забезпечують рушійні сили трансформаційних перетворень у господарстві країни, основні напрями подальшого економічного розвитку виробництва у провідних галузях народного господарства, пріоритети галузевого та міжгалузевого кооперування з метою забезпечення збільшення обсягу випуску продукції; досліджено вплив розмірів підприємства на інформованість менеджерів і роль бюджетування в асигнуванні коштів у проекти розвитку; аргументовано роль аналітичної підтримки управлінських рішень по впровадженню сучасного фінансового планування і т. ін. Однак у цих роботах не приділено необхідної уваги дослідженню проблеми співвідношення факторів впливу в процесі економічних перетворень, адаптації системи заходів державного регулювання на систему управління підприємством в сучасних економічних умовах.

Метою статті є поглиблення дослідження проблем, пов'язаних із визначенням і вивченням факторів впливу на рушійні сили економічного процесу в Україні. Відповідно до поставленої мети вирішено такі завдання:

- ✦ проаналізовано співвідношення основних факторів у системі чинників впливу на економічне зростання в Україні;
- ✦ визначено критерії для з'ясування значимості визначених факторів на основі досягнутих фактичних показників діяльності підприємств, галузей, регіонів, народного господарства в цілому;
- ✦ наведено оцінку фактичної ефективності кроків, які впроваджуються з метою коригування ходу реформ і системи заходів для подальшої оптимізації економічної і фінансової системи країни.

Практичний досвід реформ, нині здійснюваних в Україні, дозволив виявити труднощі, з якими стикаються фахівці в процесі реалізації відповідних управлінських рішень, вирішуючи задачі оптимізації діяльності господарчих структур, якими вони опікуються: чи то окремого підприємства, чи складних економічних систем – великих промислових підприємств та їх об'єднань, і, загалом, народногосподарського комплексу країни в цілому.

В Україні, у період реформування економіки, держава послабила увагу до відтворювальних процесів у сфері суспільного виробництва, зосереджуючи свої зусилля переважно на розподілі та перерозподілі валового внутрішнього продукту (ВВП). Відсторонення від державного регулювання розвитку економіки, помилки, допущені в процесі реформування відносин власності та інших процесів, зумовили деформування виробничого потенціалу

країни та спад виробництва. Наслідком цього стало звуження матеріальної бази виробництва і різке скорочення можливостей держави в забезпеченні належного рівня соціального захисту населення, обороноздатності держави, розвитку матеріально-технічної бази підприємств, виробничої і соціальної інфраструктури тощо.

Значимість і актуальність цієї проблеми для української економіки зростає внаслідок ускладнення ситуації щодо наявної зовнішньоекономічної кон'юнктури, використання економічних ресурсів і резервів задля подальшого економічного зростання, погіршення демографічної ситуації і т. ін.

У структурі національної економіки і досі поки що переважають галузі, які добувають сировину або випускають продукцію з низьким ступенем обробки для експорту, завантаження потужностей яких залежить від попиту на зовнішньому ринку. При цьому багато підприємств народного господарства України не витримують конкуренції навіть на внутрішньому ринку.

Зважаючи на значну експортоорієнтованість вітчизняного виробництва, обмеженість доступу до кредитних ресурсів і значне підвищення вартості енергоносіїв, протягом 2012 р. на розвиток промисловості негативно впливала несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура, яка характеризується зменшенням попиту та низхідною ціновою динамікою на українські товари на зовнішніх ринках, що спричинило погіршення фінансово-економічного становища промислових підприємств і, як наслідок, призвело до зниження темпів промислового виробництва в цілому по Україні.

В Україні не вирішені проблеми накопичувалися десятиріччями. Не підкріплена економічним розвитком «соціалізація» бюджету тільки тимчасово вирішувала завдання підвищення добробуту населення, оскільки вона не базувалася на адекватному розширенні обсягів виробництва і підвищенні продуктивності праці. При цьому довгий час не реалізовувались реформи, спрямовані на усунення структурних диспропорцій.

Ціною такої політики стало те, що в Україні істотно загальмувались процеси подолання структурних дисбалансів перехідного періоду, відтермінувалось виведення країни на шлях технологічної модернізації, поліпшення продуктивних сил (основних фондів), формування міцної економічної бази для соціальних перетворень. Як наслідок – Україна залишилася вразливою до кризи 2008 – 2009 рр.

Дані, представлені в *табл. 1, 2*, демонструють значне скорочення обсягів виробництва наприкінці 2008 – 2009 рр.. Падіння обсягів виробництва ВВП у даний період призводить до погіршення й інших, якісних показників роботи народного господарства України, наприклад, спостерігається зниження рентабельності виробництва. ВВП у 2009 р. зменшилось у порівнянні з 2008 р. на 15%. Значних погіршень зазнав і обсяг реалізованої промислової продукції. З 917,0 млрд грн у 2008 р. він знизився до 806,6 млрд грн у 2009 р. Графічна інтерпретація даних показників представлена на *рис. 1, 2*.

Таблиця 1

Основні економічні показники народного господарства України у 2008 – 2011 рр.*

Показник	Рік			
	2008	2009	2010	2011
1. Валовий внутрішній продукт, (у фактичних цінах), млн грн	948 056	913 345	1 082 569	1 316 600
2. У розрахунку на одну особу, грн	20 495	19 832	23 600	28 806
3. Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд грн	917,0	806,6	1065,1	1329,3
4. Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	1806	1906	2239	2633

* Таблицю складено за даними [10, с. 25 – 26; 11, с. 25 – 26].

Таблиця 2

Рентабельність операційної діяльності основних галузей народного господарства України у 2000 – 2011 рр.* (відсотків)

Показник	Рівень рентабельності по роках							
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Усього	2,7	7,0	6,6	6,8	3,9	3,3	4,0	5,8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	-1,6	12,7	10,0	19,0	12,9	14,7	23,2	23,2
Промисловість	4,8	5,5	5,8	5,8	4,9	1,8	3,6	4,8
Будівництво	1,3	2,2	3,1	2,6	-2,7	-0,9	-1,2	0,8
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1,0	14,8	12,7	13,1	-0,2	4,5	9,8	13,8
Діяльність готелів та ресторанів	1,0	4,2	1,1	1,3	-6,3	-3,3	-1,8	-0,1
Діяльність транспорту та зв'язку	2,4	11,7	9,9	9,8	6,9	8,5	7,2	7,5
Фінансова діяльність	8,2	17,5	7,5	6,8	5,2	1,5	3,2	6,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1,4	0,3	2,9	3,7	4,0	5,1	-4,2	-0,6
Освіта	13,7	9,3	10,5	8,3	6,2	6,0	6,7	8,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,6	2,8	2,4	2,0	0,3	3,1	3,9	2,5
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	0,5	0,8	1,2	2,6	-6,7	-13,7	-14,8	-14,0

* Таблицю складено за даними [10, с. 70; 11, с. 68].

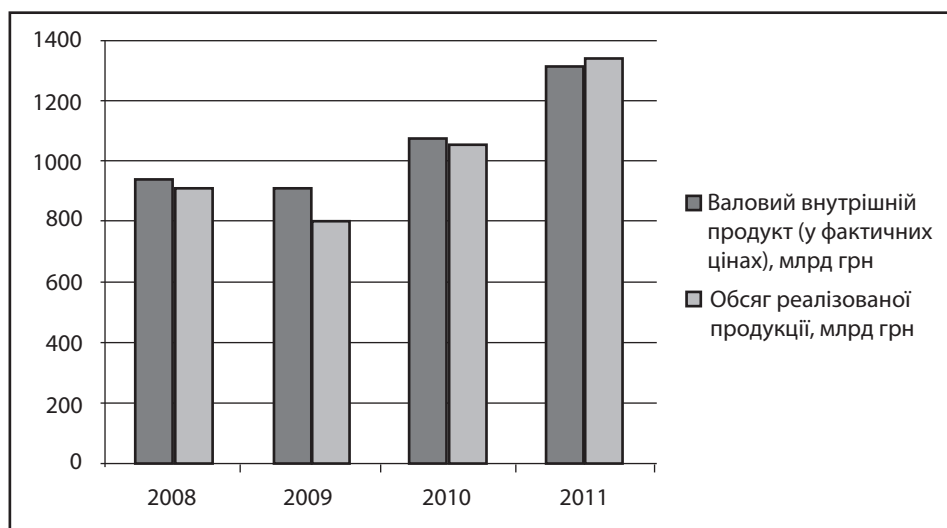

Рис. 1. Графічна інтерпретація основних економічних показників народного господарства України у 2008 – 2011 рр. (валовий внутрішній продукт, обсяг реалізованої промислової продукції)

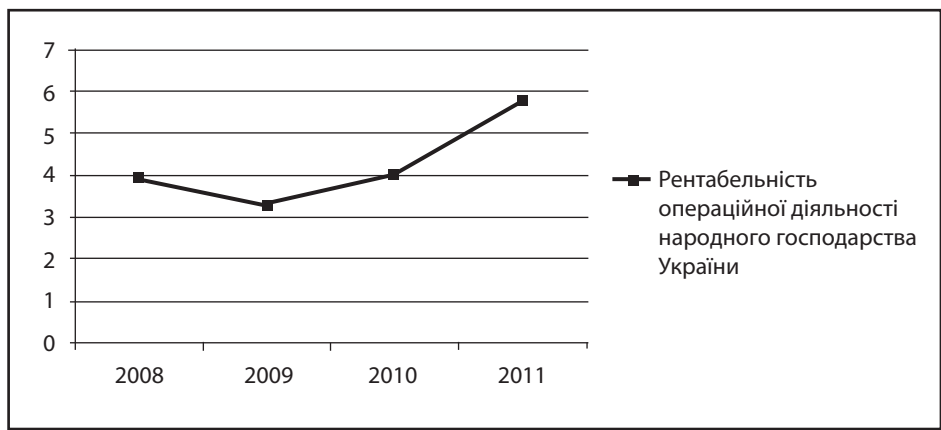

Рис. 2. Графічна інтерпретація показників рентабельності операційної діяльності народного господарства України у 2008 – 2011 рр.

Згідно з даними МВФ, показники розвитку світової економіки у 2005 – 2013 рр. представлено на *рис. 3*. За останнім прогнозом, темпи її зростання дещо нижчі, ніж це прогнозувалося раніше. Як видно з *рис. 3*, у 2012 р. темпи зростання світової економіки прогнозувались на рівні 3,5% (нижче попереднього прогнозу на 0,1 п. п.), а у 2013 р. глобальна економіка за темпами зростання вийде лише на рівень 3,9% (нижче попереднього прогно-

зу на 0,2 п.п.), що співставно з рівнем 2011 р., який був нижчий, ніж у 2010 р. (темп зростання 5,3%) [16]. Такі тенденції обумовлені погіршенням економічної ситуації як у розвинених країнах, так і в тих, що розвиваються.

Для порівняння, динаміка ділової активності (виробництва) основних галузей української економіки за перше півріччя 2012 р. представлено на *рис. 4*.

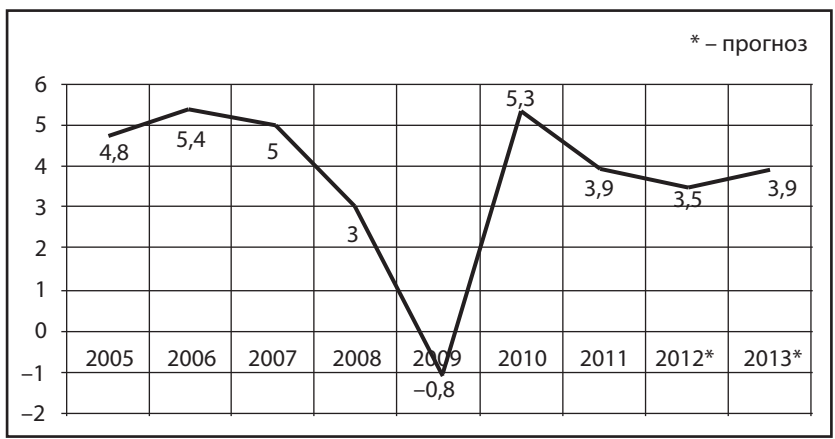

Рис. 3. Розвиток світової економіки у 2005 – 2013 рр.

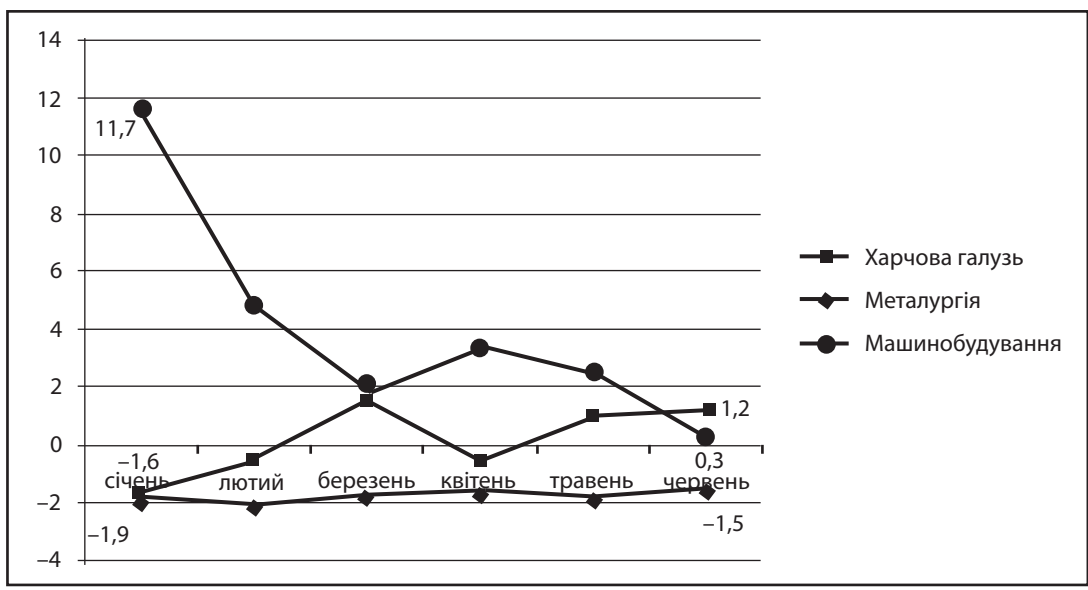

Рис. 4. Темпи зростання основних галузей промисловості України у I півріччі 2012 р., % зростаючим підсумком з початку року

Уповільнення української економіки, яке спричинене діями уряду і Національного банку України (НБУ), спрямованими на утримання низького рівня інфляції й стабільного курсу гривні, у свою чергу, також спричинене обмеженою кредитною пропозицією, низькою кредитною активністю банків, яка викликана жорсткою монетарною політикою НБУ з метою стримування девальваційного тиску на гривню. Обираючи між стабільністю курсу, за умови дефіциту ліквідності (відсутності кредитування) і девальвацією гривні, але при більш активному кредитуванні, фінансисти більш схильні надавати перевагу курсовій стабільності. Крім того, уповільнення темпів виробництва товарів і послуг у 2012 р. пояснюється зниженням динаміки світової економіки і високими цінами на природний газ. Саме цьому полягають основні причини зниження ділової активності у країні. Незважаючи на те, що у деяких секторах національної економіки обсяги операційної діяльності зростають, у цілому економічний потенціал країни за 2012 р., у порівнянні з 2011 р., майже не зріс.

Складність сучасного етапу економічного розвитку народного господарства України обумовлена тривалим періодом недофінансування підприємств усіх галузей, па-

дінням попиту на продукцію українських підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках, високою нестійкістю фінансового ринку країни та ін. Це підтверджується наявними статистичними показниками розвитку економіки країни. Динаміка зростання економіки та доходів держбюджету в 2008 – 2012 рр. наведено на рис. 5 [13]. Доходи загального фонду Державного бюджету України у 2011 – 2012 рр. (за січень – липень) представлено на рис. 6.

Річний план надходжень до Державного бюджету України за 10 місяців 2012 р. виконано на 73%: надійшло 273,4 млрд грн із запланованих на рік 373,96 млрд грн. Доходи державного бюджету у 2012 р. були нижче запланованих, у результаті чого дефіцит державного бюджету перевищив плановий рівень у 2,5% ВВП та наблизився до 5% ВВП (з урахуванням підтримки «Нафтогазу України» у розмірі близько 1 – 1,5% ВВП). За III квартал 2012 р. в Україні зафіксовано падіння ВВП на 1,3%. На 1 листопада 2012 р. дефіцит рахунку поточних операцій НБУ сягнув 12 млрд дол., що складає майже 6,5% ВВП. Експерти зазначають, що дане зменшення доходів бюджету є реакцією, перш за все, на падіння світових цін на сировинних ринках.

Рис. 5. Динаміка зростання економіки та доходів держбюджету в 2008 – 2012 рр.

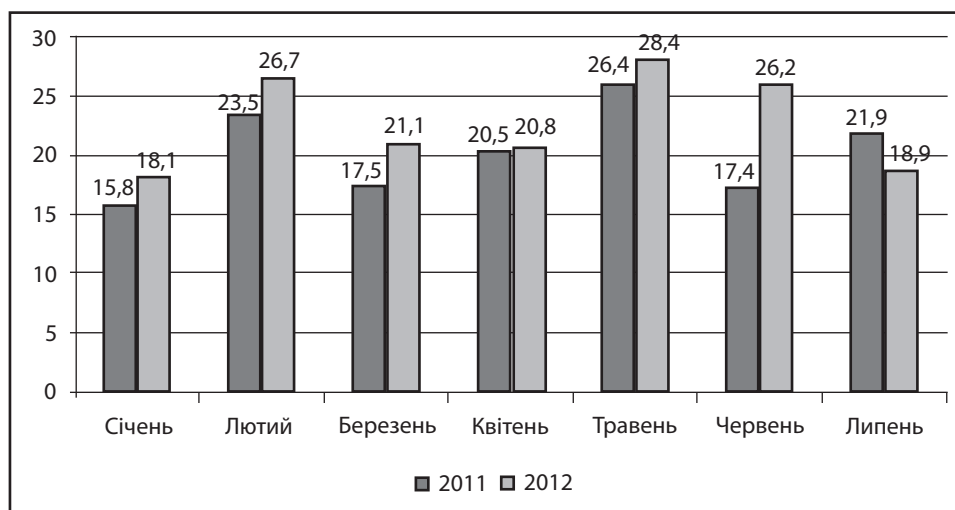

Рис. 6. Доходи загального фонду Держбюджету України у 2011 – 2012 рр., млрд грн

Золотовалютні резерви НБУ на початок грудня 2012 р. скоротилися до 25,3 млрд дол. Зниження міжнародних резервів НБУ до обсягів, що менше трьохмісячного обсягу імпорту, є критичним показником, який свідчить про те, що центробанку країни складно підтримувати курс національної валюти. За 2012 р. кошти НБУ зменшувалися протягом 8 місяців. Сумарно за цей час запаси НБУ скоротилися на 6,4 млрд дол., і нині їх значення досягло критичного значення, оскільки резерви вже не забезпечують обсяг трьохмісячного імпорту, як це прийнято у міжнародних розрахунках. Резерви НБУ знаходяться на рівні забезпечення 2,9 місяця імпорту. Трьохмісячний рівень вважається безпечним для країн з ринками, які розвиваються.

Для протидії таким негативним тенденціям НБУ ввів у дію комплекс досить жорстких адміністративних заходів з метою стабілізації ситуації на фінансовому і валютному ринках країни. Щоби запобігти девальвації гривні, з листопада 2012 р. до кінця травня 2013 р. НБУ встановив нові правила роботи з іноземною валютою як для юридичних осіб, які зобов'язані продавати 50% валютної виручки на міжбанківському ринку (для перерахування коштів в Україну експортерам виділяється 90 днів замість 180, як це було раніше), так і для фізичних осіб. Одночасно НБУ посилює контроль за валютними операціями комерційних банків в Україні.

При цьому зниження інфляції НБУ вдалося досягнути, зменшивши монетизацію народного господарства та ужорсточивши регулювання роботи фінансових установ. За січень – вересень грошова маса збільшилась усього на 6,3% (у 2011 р. зростання складало 14,2%, а в 2010 р. – 22,8%). Нині в комерційних банків, компаній, підприємств і населення менше грошових коштів, які б вони могли спрямовувати для реалізації проектів їх розвитку. Така ситуація склалася у результаті того, що, по-перше, у комерційних банків обмаль вільних коштів (ліквідності) для кредитування економіки. За перші дев'ять місяців 2012 р. їх кредитний портфель зріс всього на 1,2% (за аналогічний період 2011 р. – 9,3%). Це й стало однією з причин падіння ВВП країни наприкінці 2012 р., разом з несприятливою зовнішньою кон'юктурою, високими цінами на російський природний газ і зростанням тиску на підприємництво. По-друге, дефляція ускладнила наповнюваність бюджету, який був розроблений, виходячи з прогнозу інфляції на рівні 7,9% на рік. По-третє, відмічаються проблеми в банківській системі країни, і деякі фінансові установи країни починають затримувати платежі. Багато банків відчувають гострий дефіцит гривні, що проявляється у високих ставках на міжбанківському кредитному ринку, а саме 50 – 100% річних по кредитах «овернайт» (у звичайний час вони не перевищують 5 – 7%). НБУ у змозі стримувати падіння гривні, використовуючи валютні інтервенції, жорстку монетарну політику та адміністративні обмеження. Але продовжувати таку політику протягом тривалого часу буде досить складно або навіть неможливо. Жорстка грошова політика, стійка дефляція, яка використовувалась для підтримки курсу гривні, уже частково стала причиною економічного спаду в країні [13; 14; 15]. Тому, щоб поживавити еко-

номіку, НБУ, як варіант, необхідно дещо послабити курс національної грошової одиниці.

Як результат дії вищенаведених факторів на суб'єктів підприємництва в Україні наведемо такий приклад. Падіння світового попиту на головний український експортний товар – сталь – призвело до зниження виручки від реалізації металургійного комбінату «Арселор Міттал Кривий Ріг» у III кварталі 2012 р. на 18,6%, до 19,2 млрд дол. У результаті найбільша металургійна компанія світу ArcelorMittal у 2012 р. продовжує скорочувати працівників комбінату «Арселор Міттал Кривий Ріг». У найближчі п'ять років їх число скоротиться втричі. Це обумовлене, перш за все, необхідністю зниження собівартості продукції. На кінець 2012 р. із 38 267 штатних посад комбінату скороченню підлягали 446 посад. Крім того, керівництво в кінці року запустило додатковий етап програми добровільного звільнення співробітників. При цьому, у 2012 р. на підприємстві вже відбулось чотири хвилі добровільного звільнення. За 2007 – 2011 рр. за цією програмою було скорочено майже 20 тис. осіб. У 2005 р. на момент купівлі Криворізького металургійного комбінату корпорацією Mittal Steel (нині – ArcelorMittal) чисельність його працівників становила 57,9 тис. осіб. При цьому, у 2012 р. зростання тарифів і посадових окладів на підприємстві становило 12,55% (середня заробітня плата у жовтні 2012 р. складала 5,1 тис. грн).

З масиву наведених даних, які характеризують стан економіки України, динаміку процесів, які відбуваються у народному господарстві, видно, що сукупність діючих економічних чинників можна поділити на дві крупні групи, які, загалом, можна представити як внутрішні і зовнішні фактори впливу на хід економічних процесів у країні. При цьому досить цікавим і вкрай важливим для визначення подальшої стратегії розвитку країни є дослідження природи дії кожного із вказаних факторів на кінцеві економічні результати.

Взагалі, про які б зовнішні впливи на існуючий стан буття, здатність і ефективність наявної економічної системи не йшла мова, усі вони фокусуються на даній конкретній країні. Ніколи «зовнішнім складовим» не здолати «внутрішніх складових» без достатніх на те причин. Звичайно, мова в даному контексті не йде про недооцінку зовнішніх впливів у виникненні і розвитку певних економічних явищ, процесів, надбань і т. ін., це, м'яко кажучи, безглуздо. Але все ж, вони, ці зовнішні впливи, маючи безпосереднє відношення до виникнення і розвитку певних економічних процесів, не детермінують їх як такі. Будь-який вплив відбивається на певних, уже існуючих надбаннях, результатах, існуючій економічній основі – як наслідку минулого, тобто, «падає» на певне підґрунтя – і вже там, трансформуючись і змінюючись, генерує або не генерує очікуваний ефект, виправдовує або не виправдовує сподівання та очікування. Усі зовнішні чинники економічних змін і перетворень – це лише «зачіпки», обставини, приводи, свого роду пускові механізми. Вони не в змозі ані створити, ані викликати в економічній системі нічого більше того, що в ній вже визріло і потенційно існує.

Іноколи ми із подивом, захватом і прихованою заздрістю сприймали і сприймаємо інформацію про еконо-

мічні успіхи інших країн (так званих азіатських «тигрів», Китаю, колишніх країн – членів радянського блоку – як-то Чехії, Словаччини, країн колишньої Югославії, тощо) і у свідомості здійснюється свого роду «прикидка» на Україну їх моделі економічних перетворень, стилю управління, діяльності, звичок, образу життя і т. ін. При цьому, ми дещо нагадуємо наполеонівського солдата, який носив у ранці маршальський жезл, вважаючи себе великим полководцем. Однак далеко не кожен усвідомлює, що замало мати зовнішні ознаки, набагато важливіше мати внутрішню потенцію, внутрішню готовність, внутрішні ресурси.

Що ж це за «внутрішня готовність», яка є вирішальною і від якої залежить – буде економіка країни розвиненою, прогресивною або відсталою і архаїчною? Що визначає цю ознаку – прогресивність і розвиненість? Чому економічні системи одних країн демонструють швидкі зміни, докорінні перетворення і, як наслідок, високі темпи зростання, а інші перебувають у стані вкрай повільних змін?

Причин такого стану справ багато, але, загалом, негатив, хиби, викривлення в економічному розвитку тієї чи іншої країни визначають, як правило, два чинники: стан і характер розвитку економічної системи країни (тобто її «внутрішня готовність») і зовнішні фактори впливу, які різнопланові за своєю сутністю і природою, а також сферами дії та свого прояву.

Таким чином, для оптимізації наявної економічної моделі можна виділити два підходи: або подолання негативних зовнішніх чинників, або оздоровлення, оптимізація, модернізація наявної економічної системи з тим, щоби вона була у змозі нейтралізувати негативну дію цих зовнішніх чинників. Перший варіант малоймовірний, оскільки у нашому взаємопов'язаному глобалізованому світі країна не може повністю ізолюватися, відокремитися від зовнішніх впливів, тобто неможливо подолати всі зовнішні фактори впливу, і чим більше країна намагається застерігатись від них, тим сильніше вони на неї впливають (досвід колишнього Радянського Союзу, особливо в останній період його існування, яскравий тому приклад). Другий варіант надійніший. Звичайно, у міру можливого, необхідно уникати обставин, які провокують негативні прояви економічних реалій, і в той же час необхідно покращувати якість економічної системи, робити її витривалішою до зовнішніх впливів, щоби вона перестала бути надто вразливою до них.

Для України життєво необхідним є створення сприятливих умов для формування внутрішніх резервів для інвестування у реальний сектор економіки і прогресивних перетворень у ньому. Проте аналіз показує, що українська економіка характеризується надзвичайно низьким рівнем капіталізації заощаджень, тобто заощаджувані у народному господарстві ресурси не спрямовуються на нагромадження основного капіталу. Це обумовлено, у першу чергу, високою вартістю банківських кредитів і скороченням фінансування інвестиційних програм за рахунок бюджетних коштів та іншими факторами.

Як показує світовий досвід, інвестиції неможливі без надійної банківської системи. Лише добре функціонуюча фінансова система здатна акумулювати заоща-

дження та спрямовувати їх найбільш ефективним економічним агентам, тобто забезпечувати їх максимальну продуктивність, що є надзвичайно важливим моментом за умови нестачі коштів.

Стабільне економічне зростання неможливе, якщо й надалі реальний сектор залишатиметься без грошей, бюджет – без запланованих податкових надходжень, банківський сектор – без надійних позичальників, переважна більшість громадян з мізерною зарплатнею чи пенсією, а прошарки населення з високими доходами діюча законодавча система країни спонукатиме кредитувати економіку інших країн світу.

Нині виділяється декілька головних факторів, які визначають якість економічної системи. Один із них – спадковість. Україна, як відомо, успадкувала з радянських часів вкрай застарілу структуру економіки з домінуванням енерговитратних виробництв і галузей господарства. Ця обставина і нині вкрай переобтяжує наявні можливості щодо поступу реформ і модернізації народного господарства. Наступний фактор – наявність необхідних економічних (перш за все – фінансових) ресурсів, для втілення задуманих проєктів. І, нарешті, фактор, який можна визначити як рішучість менеджменту у впровадженні реформ, змін і перетворень.

Головними з числа діючих факторів впливу, які визначають наявні та потенційні економічні результати, перш за все, фінансові, є такі, що виражають готовність здійснити прогресивні перетворення, намагання втілювати у життя проєкти зі зміни наявної економічної і фінансової парадигми буття економічних систем різного масштабу.

Прояв даного підходу до організації діяльності економічних суб'єктів знаходить своє відображення у певних економічних і фінансових показниках і тенденціях їх змін, деякі із яких ми наводили вище.

У цих умовах основною складовою успішного функціонування підприємств є виважена стратегія їх розвитку, що передбачає аналіз і розробку планів активізації ділової активності. Прикладом реалізації такої стратегії є запуск в Україні першого збудованого за роки незалежності металургійного комбінату. Це надсучасний та найбільший у Східній Європі електросталеплавильний комплекс «Інтерпайп сталь». Перший за останні 40 років збудований на території України металургійний завод. Загальна вартість проєкту – понад 700 млн дол. Реалізація проєкту дозволила створити понад 600 робочих місць із середньою зарплатою одного працівника заводу близько 5,5 тис. грн на місяць. Завдяки сучасному обладнанню, яким оснащений завод, у чотири рази збільшено продуктивність праці. Нові технології збільшують ефективність праці та ефективність виробництва – це загальносвітова тенденція. До того ж, це шлях подолання технологічного відставання від розвинених країн світу. У повідомленні компанії «Інтерпайп» говориться, що продуктивність праці на новому меткомбінаті, як мінімум, вчетверо перевищує ефективність праці на інших меткомбінатах України. Новий завод виплавлятиме 1,32 млн т сталі на рік [16]. Для порівняння, Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча виплавляє 7 млн т сталі, до того ж випускає й іншу

продукцію – 6 млн т чавуну, 5,3 млн т прокату, 13,5 млн т агломерату. Однак на останньому в 2010 р. працювало майже 50 тис. працівників, а на новому заводі їх всього 600. До того ж, майже всі ці працівники – особи з високою освітою. Усім технологічним процесом на новому підприємстві управляють оператори комп'ютерів.

Як зазначається в останньому аналітичному звіті Національного банку України «Ділові очікування підприємств України», нинішня жорстка монетарна політика дозволить утримати стабільність на валютному ринку України, незважаючи на окремі періоди, в які відмічався підвищений рівень волатильності на ньому. «Нині Нацбанку вдається утримувати девальваційний тиск на гривню загалом за рахунок проведення жорсткої монетарної політики. Залишки на коррахунках комерційних банків в НБУ коливаються на рівні 15 – 19 млрд грн, а на початку 2012 р. ліквідність банківського сектора стабільно перевищувала 20 млрд грн, а кредитна пропозиція розширювалась. Ліквідність банківської системи знизилась до найнижчого з 2011 р. рівня, у той час, як процентні ставки по кредитах є високими. Така політика дозволяє утримувати курсову стабільність, проте призводить до дефіциту та здорожчання ресурсів, що стримує кредитування економіки. За січень – травень 2012 р. портфель кредитування юридичних осіб зріс на 1% (6,1 млрд грн), а за аналогічний період 2011 р. – на 7% (35,8 млрд грн)» [17]. Жорсткість монетарної політики призведе до ще більшого зниження кредитної активності банків. Розуміючи це, підприємці зменшують свої очікування щодо отримання нових запозичень. Найбільш позитивно відносно зростання ділової активності налаштовані компанії, задіяні у галузях будівництва, сільського господарства, транспорту, зв'язку, добувної промисловості. При цьому банки обмежують, у першу чергу, корпоративне кредитування.

Але, не дивлячись на деякі негативні тенденції української економіки, підприємці відзначають певні перспективи розвитку бізнесу та знаходять можливості для розвитку. Про це свідчить також високе значення індексу ділових очікувань підприємств – агрегованого показника економічної активності у наступні 12 місяців (період прогнозу охоплював 2012 і 2013 рр.), який розраховується як середнє значення очікувань респондентів відносно інвестицій, об'ємів продаж, фінансово-економічного стану та зайнятості підприємств народного господарства України.

В умовах скорочення попиту на зовнішніх ринках, посилення конкуренції за інвестиційні ресурси і застосування протекціоністських заходів окремими державами на перший план виходить створення державою системних довгострокових стимулів для активізації стратегічних галузей вітчизняної промисловості.

Нині Україні вкрай необхідне проведення структурних змін в економічному та соціальному житті країни шляхом підвищення ефективності державного управління, модернізації базових галузей економіки, формування сприятливого економічного середовища для розвитку бізнесу та приватної ініціативи. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Аниліоніс Г. П.** Глобальний мир єдиний і розділений / Г. П. Аниліоніс, Н. А. Зотова. – М.: Международные отношения, 2005.
2. **Власов В.** Тенденції та проблеми глобальних процесів у світовій продовольчій сфері / В. Власов // Економіка України. – 2006. – № 3.
3. **Геєць В. М., Семиноженко В. П.** Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006.
4. **Гелд Д.** Глобальні трансформації: політика, економіка, культура / Д. Гелд, Е. Мак-Грю, Д. Голдблатт, Дж. Перратон. – К.: Фенікс, 2003.
5. **Горбулін В.** Український фронт Четвертої світової війни / В. Горбулін // Дзеркало тижня. – 2006. – № 29.
6. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / За ред. В. В. Онікієнка. – К.: НАН України, РВПС, 2006
7. Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку національної економіки / За ред. А. І. Сухорукова. – К.: НАН України, Об'єднаний інститут економіки, 2004.
8. **Лукашевич В. М.** Глобалістика / В. М. Лукашевич. – Львів: Новий світ, 2004.
9. Статистичний щорічник України за 2009 р. – К.: Держкомстат України, 2010.
10. Статистичний щорічник України за 2010 р. – К.: ТОВ «Август-Трейд», 2011.
11. Статистичний щорічник України за 2011 р. – К.: ТОВ «Август-Трейд», 2012.
12. Україна в 2008 році: процеси, результати, перспективи. Біла книга державної політики. – К.: НІСД, 2009
13. <http://www.kommersant.ua/doc/>
14. <http://www.litsa.com.ua/>
15. <http://www.ubc.ua/>
16. <http://www.interpipe.biz/ru/company/steel/>
17. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58374

REFERENCWS

- Anilionis, G. P., and Zotova, N. A. *Globalnyy mir edinyy i razdelennyy* [Global world united and divided.]. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniia, 2005.
- Heiets, V. M., and Semynozhenko, V. P. *Innovatsiini perspektyvy Ukrainy* [Innovative perspectives Ukraine]. Kharkiv: Konstanta, 2006.
- Held, D., Mak-Hriu, E., and Holdblatt, D. *Hlobalni transformatsii: polityka, ekonomika, kultura* [Global transformations: politics, economics, culture]. Kyiv: Feniks, 2003.
- Horbulin, V. "Ukrainskyi front Chetvertvoi svitovoi viiny" [Fourth Ukrainian Front World War]. *Dzeralo tyzhnia*, 2006.
- Innovatsiina paradyhma sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Innovation paradigm of socio-economic development of Ukraine]. Kyiv: NAN Ukrainy; RVPs, 2006.
- Investytsiino-innovatsiina stratehiia rozvytku natsionalnoi ekonomiky* [Investment and innovation strategy of the national economy]. Kyiv: NAN Ukrainy; Ob'iednanyi instytut ekonomiky, 2004.
- Lukashevych, V. M. *Hlobalystyka* [Globalistics]. Lviv: Novyyi svit, 2004.
- Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2009 r.* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2009]. Kyiv: Derzhkomstat Ukrainy, 2010.
- Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2010 r.* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2010]. Kyiv: Avhust-Treid, 2011.

Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2011 r. [Statistical Yearbook of Ukraine for 2011]. Kyiv: Avhust-Treid, 2012.

Ukraina v 2008 rotsi: protsesy, rezultaty, perspektyvy. Bila knyha derzhavnoi polityky [Ukraine in 2008: processes, results and prospects. White Paper policy]. Kyiv: NISD, 2009.

Vlasov, V. "Tendentsii ta problemy hlobalnykh protsesiv u svitovii prodovolchii sferi" [Trends and challenges of global

processes in the field of world food]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 3 (2006).

<http://www.kommersant.ua/doc/>.

<http://www.litsa.com.ua/>.

<http://www.interpipe.biz/ru/company/steel/>.

http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58374.

УДК 338.2:[330.46:330.138.11

РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

УДК 338.2:[330.46:330.138.11

Колесніченко І. М. Регулювання трансакційних витрат за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій: реалії та перспективи в економіці України

У статті поставлено проблему регулювання трансакційних витрат за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, проаналізовано реалії та перспективи її вирішення в Україні. Встановлено, що в комплексі з передовими досягненнями ІКТ дослідницький інструментарій сучасної інституціональної теорії якнайкраще відповідає критерію ефективності, а отже, забезпечує теоретичну базу регулювання трансакційних витрат. Обґрунтовано необхідність подальшого впровадження електронного уряду в Україні.

Ключові слова: інституціональний підхід, трансакційні витрати, інформаційно-комунікаційні технології, електронне урядування.

Бібл.: 16.

Колесніченко Ірина Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри політичної економії, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: kolesnichenko.irina@gmail.com

УДК 338.2:[330.46:330.138.11

Колесніченко И. М. Регулирование трансакционных издержек с помощью информационно-коммуникационных технологий: реалии и перспективы в экономике Украины

В статье поставлена проблема регулирования трансакционных издержек с помощью информационно-коммуникационных технологий, проанализированы реалии и перспективы ее решения в Украине. Установлено, что в комплексе с передовыми достижениями ИКТ исследовательский инструментальный современной институциональной теории наиболее отвечает критерию эффективности, а значит, обеспечивает теоретическую базу регулирования трансакционных издержек. Обоснована необходимость дальнейшего внедрения электронного правительства в Украине.

Ключевые слова: институциональный подход, трансакционные издержки, информационно-коммуникационные технологии, электронное правительство.

Библ.: 16.

Колесніченко Ірина Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри політичної економії, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: kolesnichenko.irina@gmail.com

UDC 338.2:[330.46:330.138.11

Kolesnichenko I. M. Regulation of Transaction Costs with the Help of Information and Communication Technologies: Realities and Prospects in Ukrainian Economy

The article sets the issue of regulation of transaction costs with the help of information and communication technologies, analyses realities and prospects of its solution in Ukraine. It establishes that, together with ICT, the research tools of the modern institutional theory fits the efficiency criterion best of all and, consequently, provides a theoretical base of regulation of transaction costs. It justifies a necessity of further introduction of electronic government in Ukraine.

Key words: institutional approach, transaction costs, information and communication technologies, electronic government.

Bibl.: 16.

Kolesnichenko Irina M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Political Economy, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: kolesnichenko.irina@gmail.com

На сучасному етапі розвитку економічної теорії проблема регулювання трансакційних витрат (ТВ) набуває особливої значущості. І це не випадково. Суттєве зростання їх обсягів на пострадянському просторі (у тому числі і в Україні) зменшує ефективність суспільного виробництва, ставить під загрозу конкурентоспроможність суб'єктів господарювання та призводить до постійного збільшення тінізації економіки. Тоді як конкретні механізми регулювання трансакційних витрат та управління ними в країнах із трансформаційною економікою тільки формуються. Саме цим, а також необхідністю подальшого пошуку шляхів скорочення ТВ на всіх рівнях сучасної економіки визначається актуальність даної статті.

Зовнішнім проявом вищезазначеної ситуації служать наукові дискусії та публікації зарубіжних і вітчизняних економістів як абстрактно-теоретичної, так і конкретно-емпіричної спрямованості. Зростаюча чисельність останніх зумовлює необхідність всебічного науково-теоретичного узагальнення та визначення можливостей їх практичного застосування.

Як відомо, найбільш визнаними економічною наукою спільнотою є праці Дж. Коммонса, Р. Коуза, Д. Норта, О. Уільямсона та Дж. Уолліса, присвячені визначенню, систематизації та кількісній оцінці трансакційних витрат. Вагомий внесок у висвітлення та розв'язання проблем трансакційного аналізу зробили також зарубіжні науковці Дж. Б'юкенен, Х. Демсец, К. Ерроу, В. Ме-